

5.6 (07 00 00) ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ
5.6 ИЛМҲОИ ТАЪРИХ
5.6. HISTORICAL SCIENCES

5.6.1 Отечественная история
5.6.1 (07 00 02) Таърихи Ватан
5.6.1 Domestic history

УДК 94(3)

DOI10.24412/2413-2004-2022-3-5-12

**МУҲОЦИРАТИ РИМИЁН БА ОСИЁИ
МАРКАЗӢ ДАР АҲДИ ҚАДИМ**

*Аюбов Абдусалом Рауфович, доктори
илмҳои таърих, мудири кафедраи
таърихи умумии МДТ «Донишгоҳи
давлатии Хуҷанд ба номи академик
Бобоҷон Гафуров» (Хуҷанд,
Тоҷикистон)*

**МИГРАЦИЯ РИМЛЯН В
ЦЕНТРАЛЬНУЮ АЗИЮ В
ДРЕВНОСТИ**

*Аюбов Абдусалом Рауфович, д-р
истор. наук., заведующий кафедрой
общей истории ГОУ “ХГУ имени
акад. Б.Гафурова” (Худжанд,
Таджикистан)*

**MIGRATION OF ROMAN TO CENTRAL
ASIA IN ANTIQUITY**

*Ayubov, Abdusalom Raufovich, candidate of
historical sciences, chief of the department of
universal history under the State Educational
Institution (SEI) “Khujand State University
named after acad. B. Gafurov (Khujand,
Tajikistan), E -MAIL: abdusalom-1@mail.ru*

Калидвожаҳо: муҳоҷират, Рим, Порт, Марғиён, асирони ҷарбӣ, ҷангҳои шаҳрвандӣ

Сухан дар бораи рақобати ду давлати бузурги аҳди қадим – Рим ва Порт меравад, ки ба муҳоҷирати маҷбурии римиён ба Осиеи Марказӣ оварда расондааст. Қайд шудааст, ки аз соли 53 то 35 то милод аз Фарб ба Осиеи Марказӣ даҳҳо ҳазор мардон кӯчонида шудаанд. Дар навбати аввал онҳо асирони италӣ, келтҳо, аҳолии Сурия, Фаластин ва давлатҳои ба Ҷумҳурии Рим тобеи Осиеи Хурд буданд. Дар натиҷаи ҷангҳои портиҳо асирони ҷарбии римиро беиштар ба тарафи сарҳадҳои шарқии давлат мефиристоданд, ки мақсад аз он пешгирии исёни римиёни муҳоҷир дар маркази мамлакат буд. Қисми зиёди муҳоҷиронро дар Марғиён ҷой дода, дар қорҳои хочагӣ истифода мебарданд. Маскунишавии халқҳо ва ё гурӯҳҳои этникии алоҳида вазъият, тавозуни ин гурӯҳҳоро дар минтақаҳои дигар тағйир медиҳад. Муҳоҷиршавӣ чун ҳалқаи муҳимми равандҳои этнофарҳангӣ ба тағйир ёфтани сукунат ва таъсири мутақобилаи фарҳангҳои мухталиф мусоидат кардааст.

Ключевые слова: миграция, Рим, Порт, Маргиана, военнопленные, гражданские войны

Речь идет о соперничестве двух великих держав древности – Рима и Парфии, которое привело к вынужденной миграции римлян в Центральную Азию. Отмечается, что с 53 по 35 год до н.э. с западных территорий в Центральную Азию были перемещены более десяти тысяч мужчин, в первую очередь италийских и кельтских военнопленных, а также жителей Сирии и Палестины и государств, находившихся в подчинении у Римской республики. В результате войн парфяне отправляли римских военнопленных на восточные границы с целью предотвращения бунта римских мигрантов. Большую часть мигрантов использовали в хозяйственных работах, разместив их в Маргиане. Миграции как важное звено этнокультурных процессов способствовали изменению среды обитания, взаимодействию различных культур.

Key-words: migration, Rome, Parthia, Marghiana, war captives, civil wars

The article dwells on the rivalry of two great powers of antiquity, those of Rome and Parthia which entailed forced migration of Romans to Central Asia. It is marked that in the period of 53-35 B.Ch. over scores of thousands of men were replaced from Western territories to Central Asia, primarily these ones were Italian and Celtic war captives, there were also the inhabitants of Syria, Palestine and Minor Asia states being in subordination under the Roman republic. The wars caused a forwarding of Roman war captives to the Eastern frontiers of the country by Parthians in order to preclude a rebellion on the part of Roman migrants. The major part of the latter were used for manual jobs: being placed in Marghiana. Migrations served as an important link of ethnocultural processes, it promoted a change of habitation environment, an interaction between various cultures.

Муҳочират шакли махсуси раванди кўчиши мардум мебошад, ки дар беишари ҳолат ба пеширафти фарҳангу иқтисодиёт мусоидат мекунад. Шарқиинос ва забониноси рус ва ишравӣ Н.Я. Марр назарияи муҳочирати аҳолиро рад карда буд. Аз назари ӯ танҳо намояндагони табақаҳои болоии ҷамъият ба ҷои дигар ҳиҷрат мекарданд (17, 55). Аммо ин назария мақбул нест, зеро дар муҳочират намояндагони тамоми табақаҳо ширкат мебаранд. Махсусан дар замони ҷанг аксарияти муҳочиронро асирони ҳарбӣ ташиқ мекарданд. Ба хотир меорем, муҳочирати қавмҳо аз Туркменистони Ҷанубӣ ба Саразм, қабилҳои андроновӣ ба Осиёи Миёна, ташиқи пойгоҳҳои ҳарбии Искандари Мақдунӣ ва амсоли инҳоро дар ҷойҳои нав, ки ба ташиқули фарҳанги нав мусоидат намудаанд. Дар тӯли таърих муҳочирон ҳамеша ба аҳолии таҳҷой таъсир мерасониданд ва инро дар дигар шудани симои антропология, забон, фарҳанг мушоҳида кардан мумкин аст, ки ин дар маҷмӯъ ба пеширафти ҷамъият оварда мерасонад. Имрӯз дар рӯи замин ҳалқа нест, ки аз замони қадим то имрӯз дар симо ва забони худ таъсири берунаро напазируфта бошад.

Ҷангҳои шаҳрвандӣ ҳамеша ба муҳочират оварда мерасонанд. Дар байни муҳочирон аз Италия ба Шарқ се гурӯҳро дидан мумкин аст. Дар бораи римиёне ки аз муҳочират бознагаштаанд, маълумот зиёд аст.

Аз соли 53 то 35 пеш аз мелод ба Осиёи Марказӣ аз ғарб дахҳо ҳазор мардон кўчонида шуданд. Инҳо пеш аз ҳама асирони италиягӣ, келтҳо, аҳолии Сурия, Фаластин ва давлатҳои ба ҷумҳурии Рим тобеи Осиёи Хурд буданд. Кўчиш дар се гурӯҳ анҷом ёфт. Гурӯҳи якум баъди торумори артиши Марк Литсиний Красс баҳори соли 53 то мелод, гурӯҳи дуюм баъди торумори кўшуни Детсидий Сакс аз тарафи яке аз дастаҳои ҳарбии давлати Порт, ки Осиёи Хурдро то ҳуди Иония забт карда буд, муҳочир шудаанд. Дар ҳамин давра портиҳо артиши римиро соли 40 то мелод дар Сурия ва Фаластин шикаст

дода буданд. Муҳочирати гурӯҳи сеюм баъди аз тарафи портҳо торумор карда шудани артиши калони Марк Антоний соли 36 то мелод сураат гирифтааст (10, 8).

Тобистони соли 53 то мелод ҳазорҳо оилаҳои римӣ бесаробон монданд. Дар натиҷаи фалокати ҷарбӣ, ки аз замони Ганнибал то ин дам дида нашуда буд, зиёда аз 10 ҳазор мардони римӣ асири портҳо шуданд. Портҳо онҳоро ба Марғиён фиристоданд (10, 11). Марғиён танҳо барои нигоҳдорӣ ва боз ба самти шарқтар равона кардани асирони римӣ хизмат мекард. Дар марказҳои маъмури нигоҳ доштани дахҳо ҳазор асирони ҷарбӣ номумкин буд.

Ба хизмат гирифтани асирони ҷарбии римӣ кори муқаррари портҳо буд. Агар асирони ҷарбиरो дар Ғарб гиранд, онҳоро ба ҷанг дар Шарқ истифода мебаранд. Дар баъзе маврид акси ин ҳолат ба назар мерасид. Римӣҳо аз ин амал дар қанор набуданд. Он асирони ҷарбие, ки барои хизмат розӣ буданд, дар дастаи Квинт Лабие аз ҷониби портҳо фаъолият доштанд (7, 154).

Онҳоеро, ки аз хизмат ба портҳо даст мекашиданд, ба Шарқ мефиристоданд. Кори онҳо хизмати дидбонӣ буд. Моҳияти ин хизмат дар сохтмон, муҳофизат ва мудофияи дидбонгоҳҳо, лагерҳои ҷарбии римӣ, роҳҳо буд. Аз сабаби он ки Порт бо қabilaҳои иттифоқии хонабардӯши сақоӣҳо ҳамсарҳад буд, хизмат вазнинӣ надошт.

Аз замони торумори мақдуноҳо ва Юнон, то юриши Красс ҷанг аз тарафи ҷарбиён фаъолияти хатарнок, вале ғайриҷанҷибона хисобида мешуд. Тасаввур қардан душвор аст, ки дар сари римӣҳо он вақт чӣ фикр буд.

Аз ҳама нақши муҳимро дар масқуншавии муҳочирони римӣ дар Осиёи Марказӣ қabilaҳои қўчманҷии сақоӣи йўҷӣ бозиданд. Ба ҳомиёни сарҳадҳои шарқии Порт лозим буд, ки доимо бо онҳо забон ёбанд. Йўҷиҳо ба массагетҳо, сақоӣҳо марбут медонистанд (5, 35).

Ҳамсоияи хуннҳо, ки дар ҳоки Муғулистон зиндагӣ мекарданд, йўҷӣ ном халқе буд. Аллақай дар нимаи дувуми асри III пеш аз мелод йўҷиҳо хеле қувват гирифтанд ва ҳокими хуннҳо маҷбур гардид, ки писари худро ба онҳо гарав диҳад (3, 46-47). Вале баъд авзоъ дигар шуд. Шанюи хуннҳо Маодун (ё Модэ – А.А.) ҷамъияти хуннҳо аз ҷиҳати ҷарбию маъмури ба як тартиби муназзам дароварда, ин мардуми қўчманҷиро ба қувваи раднопазире табдил дод.

Маодун ду бор ба Хитой ҳамла қард, императорҳои Хан аз номи вай ба ларза меомаданд. Соли 176 пеш аз мелод яке аз сарлашқарони хуннҳо йўҷиҳо шикаст дод (3, 54). Писари Маодун–Шанюи Лаошан соли 174 пеш аз мелод йўҷиҳо торумор қард, ҳокими онҳо қўшта, аз қосаҳои сари вай барои худ қўми шароб сохт. Йўҷиҳои торуморшуда ба тарафи ғарб ба Туркистони Шарқӣ ва Осиёи Миёна қўчиданд. Йўҷиҳо, ки ба Осиёи Миёна омаданд, да-йўҷӣ, яъне «йўҷиҳои қабир (қалон)» ном доштанд. Йўҷиҳои масқуни Туркистони Шарқиро «йўҷиҳои сағир» меғуфтанд.

На қамтар аз 30 соли баъди торумори артиши Марк Красс муаллифони антиқӣ дар бораи қabilaҳои нав, ки бо йўҷиҳо алоқаи зич доштанд, маълумот додаанд. Ин қабиларо Птолемей таҳриро номидааст, ки мардуми Бохтар буданд. Як қисми муаррихон пайдоиши таҳриро ба асри биринҷӣ мансуб медонанд. Онҳо ҷунин меҳисобиданд, ки таҳриро ба дучарҳои ҷангии худ аз бешазори Аврупои Шарқӣ омадаанд.

Ин қabilaҳо дар дарачаи баланди тараққиёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ буданд ва ин имконият дод, ки онҳо ба Осиёи Марказӣ аз Шарқи Наздик ворид шаванд. Дар бораи ҳаракати онҳо маводҳои бостоншиносӣ маълумоти муфассали илмӣ медиҳанд.

Ҷустуҷӯи ватани асосии таҳриро дар ватани тавлиди забонҳои ҳиндуаврупоӣ шубҳанок аст, махсусан дар шароите ки дар маҳалҳои суқунати ояндаи таҳриро дахҳо ҳазор асирони

римӣ пайдо шуданд. Вазъи асирони римӣ баъди ба сари ҳокимияти Порт омадани Фраати IV, ки шох Ородро кушта буд, дигар мешавад. Шох Ород чанде пеш дар чанги зидди римихо вориси худ Пакорро аз даст дода буд. Фраат хучуми Марк Антонийро бомуваффақият зада гардонд, аммо дар тахт ноустувор буд. Помпей Трог чунин навиштааст: «Фраат аз ин ғалаба бар Антоний боз мағруртар шуд, дар қорҳои идорақунӣ золимитар гардид. Бинобар ин мардум ӯро ронд. Муддати тӯлонӣ Фраат дар давлатҳои ҳамсоя бо илтимосу таваллои кӯмақрасонӣ мегашт. Бо ёрии қўшуни калони скифҳо вай ҳуқуқи худро ба шохӣ худро барқарор кард. Дар вақти набудани Фраат портҳои Тиридатро шох таъин карданд. Вай аз омадани скифҳо бохобар шуда, бо дастаи калони дўстон ба Испания фирор кард. Аз он ҷо ба сифати гаравгон писари хурдии Фраатро овард» (12, 157).

Тиридати II ба сари ҳокимият соли 31 то мелод омад. Вай эҳтимол намояндаи ашрофи Порт, ки бо вилоятҳои ғарбӣ алоқа доштанд, ба ҳисоб мерафт. Фраат бошад дар вилоятҳои шарқӣ ва шимолу шарқии мамлакат, ки дар наздикии он ҷойҳои асирони римӣ ҷойгир карда шуда буданд, дастгирӣ мекарданд. Дар Порт панҷ сол чанги шахрвандӣ давом кард.

Фраат маҳз ба воситаи сақоихо Тиридатро маҷбур кард, ки ба Рим гурезад. Соли 26 то мелод сақоихо – йўҷихо, тахориён ба Фраатро кӯмақ карданд, ки ҳокимиятро аз нав ба даст дарорад. Ба наҷотдиҳандагони худ миннадорӣ баён накарда наметавонист. Солҳои 31–30 то мелод ба Ҳиндустони Ғарбӣ аз Искандария гурӯҳи калони гурезагон – муҳочирони римӣ, ки дар даст боигарихо зиёд доштанд, омаданд. Ин боигарӣ бунёди давлати Кушонӣро аз тарафи муҳочирони бебозгашти римӣ замина гузошт.

Дар таърихнигорӣ ақидае ҳаст, ки юриши Марк Литсиний Красс ба муқобили портҳои дар заминҳои имрӯзаи Ироқу Эрон дар соли 53 то мелод тачовузи маҳз буд (1, 35). Аз номи Рим Красс ба душмани ношинос чанг эълон кард. Бо ваъдаҳои ба даст овардани сарвати беандоза ва ғулумони бисёр собиқадорони чанг ва ҷавонони деҳотро ба тарафи худ ҷалб кард. Шаҳриён ва ҷавонони соҳибмаълумотро часорати римиёни Макдунияро мағлубкарда ба сӯи худ кашида буд.

Юриши зидди портҳоро ханӯз ду сол пеш аз Красс қоимақоми Сурия Авл Габиний тайёр карда буд. Сенат ба Габиний юришро манъ кард. Аппиан ва Дион Кассий навиштаанд, ки вай чангро дар зерӣ таъсири мактуби Помпей ё ришваи калон аз шоҳи Миср Птолемей Авлет рад карда буд. Помпей муқобили чанг бо Порт буд.

Аз қўшунҳои ки Габиний тайёр карда буд, ҳамчунин Красс истифода бурд. Вай 7 легион (36000 аскар)-ро бо 4000 савора ва 4000 пиёдагарди сабуқроқ ба қор бурд. Шумораи умумии қўшун 50000–100000 нафарро ташкил кард. (15, 141).

Соли 53 то мелод барои ҷумҳурии Рим аз аввал соли бобарор набуд. Зимистон дар вилояти эбуронҳо 1,5 легиони Юлий Сезар шикаст дода шуд. Ягон кас асир наафтод. Дар вазъияти ноилочӣ ҳама худкушӣ карданд.

Баҳори ҳамон сол Марк Литсиний Красс номи худро бо мағлубияти калони мислаш аз замони Ганнибал диданашуда машҳур кард (16, 198). Портҳои аз эҳтимоли хучуми ҷавобии римиён огаҳӣ доштанд. Онҳо лашкаркаши Рим Крассро бо қўшунаш ба дохили мамлакат роҳ дода, торумор карданд.

Плутарх дар бораи ин муҳориба навишта буд: «Ҳангоме ки Красс қўшуни худро дар назди Зевгма аз дарё мегузaronд, чанд маротиба раъду барқ ба амал омада, барқе пешӣ роҳи аскаронро равшанӣ андохт; шамоле ки абру барқро меовард, қисми калони кўпрукро вайрон кард. Ҷое, ки Красс мехост, лагери худро барпо кунад, ду маротиба дучори барқ шуд. Яке аз аспони лашкаркаш бо таъсири шамоли сахт ба дарё наздик омада, зерӣ об ғарқ шуд. Ҳамчунин мегўянд, уқобе, ки ба ҳаво баромад, худ ба худ ақиб гашт. Вақте ки баъди

гузаштан ба аскарон хўрок тақсим карданд, дар навбати аввал наск ва намак дода шуд, ки ин нишони мотам буд ва дар назди фавтидагон мегузоштанд.

Баъд вақте ки худи Красс ба сухан даромад, калимаҳои вай берабт буданд ва ин қаҳри аскаронро овард. Вай гуфт, ки кўпрук вайрон карда шавад, то ягон аскар ақиб нагардад. Вай мебоист нодурустии суханони худро бозпас мегирифт ва ё моҳияти онро хуб мефаҳмонд. Аммо Красси худдонам ин корро накард. Ниҳоят, ҳангоме ки вай қурбониро овард ва рўхонӣ ба вай узвҳои дохилии ҳайвонро дод, вай онҳоро ба замин афтонд. Чехраҳои ғамгиншударо дида Красс гуфт: «Пирӣ ҳамин аст! Аммо силоҳ аз дасти ман намеафтад» (11, 1559).

Веллей Патеркул ҳам дар бораи Красс навиштааст: «Ин шахс маишатпараст аст, дар ҳавас ба шўҳрат ва сарват сарҳад надорад. Вақте ӯ ба Сурия рафт, трибунҳои халқӣ бо ҳар роҳ хоستانд ӯро пас гардонанд. Аз даст додани лашкаркаш талафоти калон барои ҷумҳурӣ буд. Вақте ки Красс аз дарёи Фурот гузашт ва ба Селевкия равон шуд, Ород ӯро аз ҳама тараф бо дастаҳои бешумори савора ихота кард ва бо қисми зиёди артиши римӣ торумор намуд» (2, 51).

Маълум аст, ки таҳдиди калон барои Рим дар шарқ давлати Порт буд. Портҳо анбанаҳои қадимаи форсҳоро барқарор карда, дар Ироқ, Сурия ва Фаластин ҳокимияти худро ҷорӣ намуданд. Соли 54 то мелод Красс бо мақсади торумори портҳо дар Шарқи Наздик раҳсипор шуд. Дар аввал қори ӯ барор гирифт. Артиши вай — ҳафт легиони римӣ, 4000 савора ва қариб ҳамин қадар аскарони пиёдагарди сабуқроқ (дар маҷмӯъ 42000 нафар) ба Ироқи Шимоли ҳаракат намуд. Баъд моҳи май соли 53 то мелод вай бо душман дар назди Каррах (Харран) рӯ ба рӯ омад (16, 210).

Иттифоқчиёни Красс ҳанӯз то оғози муҳориба қисми зиёди кавалерияро гирифта, фирор карданд. Қувваи вай ҳарчанд аз душман сершумор буд, аз аскарони пиёдагард иборат буд ӯ бо артиши савораи бо 9000 қамонбадасти ботачриба дучор омад. Артиши савораи вазнин яроқи Порт бо тезӣ дастаҳои ёрирасони Крассро шикаст дод.

Бист ҳазор римиён дар ҷояшон кушта шуданд, даҳ ҳазор асир афтоданд. Рим дар бораи шармандагии Каррах фаромӯш накарда буд. Император Марк Антоний ба Порт бозгашт, ки қасоси Крассро гирад. Ин навбат римиён тавонистанд, ки аз ҳучуми тирборони портҳо худро муҳофизат кунанд (8, 111).

Антоний муваффақияти калон ба даст наовард, аммо бар хилофи Красс талафоти калон надод. Тақдири даҳҳо ҳазор лигионерҳои асирафтаи муҳорибаи назди Каррах чӣ шуд? Дар ҳроникаҳои римӣ гуфта мешавад, ки бо фармони шоҳи Порт асиронро ба масофаи ду ҳазор километр ба самти акс интиқол доданд. Қисми зиёди онҳо ҳангоми ҳаракат вафот карданд, дигаронро дар Марғиён ҷой доданд, ки сарҳади шарқии давлати Порт буд. Шоири римӣ Горатсий маълумот додааст, ки ҷанговарони римӣ имконияти ба ватан баргаштанро наёфта, ба занҳои маҳаллӣ оиладор мешуданд ва ҳаёти худро ба роҳ мемонданд (10, 12). Ин сюжет саргузашти ҷанговарони Искандари Мақдуниро ба хотир меорад, ки онҳоро дар сарҳадҳои империя нигоҳ дошта буданд.

Ҳамин тавр мо медонем, ки тақрибан соли 50 то мелод якҷанд ҳазор лигионерҳои римӣ дар Осиёи Марказӣ қарор доштанд. Эҳтимол шоҳи Порт баъзе аз лигионерони худро ба ҳокими Суғд фурухта бошад ё худ аскарони римӣ тавонистанд, ки ба тарафи шарқ фирор кунанд (9, 48).

Маълумоти дигар гувоҳӣ медиҳанд, ки лигионерҳои римӣ то Хитой рафтаанд. Дар барӯйхатгирии аҳолии Хитой тақрибан соли 5 мелодӣ дар байни шахрҳои музофоти Гансу дар қисми шимолу ғарбии Хитой номи Ли Чан ёдрас шудааст. Ин ном бо номи ҷаҳони юнону римӣ мутобик аст. Барои чӣ шаҳри хитой чунин номи ғайриодиро гирифтааст. Гап

дар сари он аст, ки соли 9 мелодӣ император Вэн Ман фармон баровард, ки бояд хамаи шаҳрҳо номи ба ҳақиқат мутобиқро гиранд. Ли Чан ба Чэн Лю гардонда шуд, ки маънои он «насли асирон» ё «асирони дар вақти хучум гирифташуда» мебошад. Пас маълум мешавад, ки сокинони шаҳр римиён будаанд. Соли 166 дар солномаҳои хитой қайди хайратовар пайдо шудааст. Дар он оид ба сафорати шоҳ Ан Тун аз Датсин гуфта мешавад. Ан Тун эҳтимол император Марк Аврелий Антоний (солҳои 161–180) буд (4, 48).

Манбаҳои таърихӣ ҷои маскуншавии асиронро Марғиён муайян кардаанд. Аммо ин ҷо танҳо маркази чамбоварии асирон ва минбаъд ба тарафи Шарқ фиристодани онҳо буд. Нигоҳ доштани даҳҳо ҳазор асирон дар наздикии марказҳои маъмурӣ кори осон набуд. Ба ҳайати артиши худ ворид кардани асирон амали маъмулии портҳо ба ҳисоб мерафт. Агар асирон дар Ғарб ба даст фаромада бошанд, онҳоро дар Шарқ барои ҷанг истифода мебуданд. Як гурӯҳ римиҳо бо сардории Квинт Лабие аз ҷониби портҳо ба ҷанг медаромаданд (10, 8). Онҳоеро ки ба портҳо боварӣ надоштанд ва ба онҳо хизмат кардан намехостанд, барои бунёд ва мудофияи пойгоҳҳои сарҳадӣ ба Шарқ мефиристоданд.

Таҳқиқи масъалаҳои муҳочирати римиён дар солҳои ҷанги шаҳрвандӣ бо ҷандин масъалаҳои дигар аз қабилҳои тахориён, кушониён ва шоҳигии Кушониён, ба вучуд омадани эпос оид ба Гэсэрхон, дини буддоия дар Осиёи Марказӣ равшанӣ андохта меандозад. (13, 328).

Ҳиссиёти римиёнро дар ҷои бегона Овидий тасвир кардааст. Шикоят аз нарасидани шароб ва шахсони бо забони лотинӣ ҳарфзананда буд. Ҳазорҳо римиёни ба Осиёи Марказӣ омада, имкон доштанд, ки бо забони модарӣ гуфтугӯ кунанд. Аз давраи овардани гурӯҳи аввали асирон аз артиши Красс шумораи донандагони забони лотинӣ дар Марғиён зиёд шуд. Вобаста ба масъалаи нарасидани шароб қайд кардан лозим аст, ки бо омадани римиҳо шумораи истеъмолкунандагони ин намуди нӯшокӣ ва миқдори истеҳсоли он дар Марғиён зиёд шуд. Барои нигоҳ доштани шароб дар замин хумҳои калонро ҷой медоданд (6, 147).

Ҳуччатҳои хоҷагидорӣ доир ба муҳимияти ҳисобу китоби истеҳсол ва фурӯши шароб дар Марғиён бо забони оромӣ ва истифодаи лексикаи забони портӣ навишта шудаанд. Аз ин маълум мегардад, ки мардони дар Фаластин асиршударо бештар ба корҳои хоҷагӣ ҷалб мекарданд.

Омӯзиши нақши муҳочирати римиён дар таърихи Осиёи Марказӣ аҳамияти муҳим дорад. Вай имкон медиҳад, ки саҳифаҳои нав кушода шуда, маълумоти тоза ба даст оянд. Аз ҷумла, баромади эпос дар бораи Гэсэрхон, ки ба қавмҳои турку тибетӣ муғулу хитой мансуб аст, маълум нест. Дар китоби худ Ю.Н. Рерих чунин хулосабардорӣ кардааст: Кэсар (Гэсэр)-и тибетӣ аз унвони рими «сезар» бармеояд, ки шоҳони кушонӣ қабул карда буданд. Минбаъд онро хонҳои туркзабони Осиёи Марказӣ, сардорони қabilaҳои тибетӣ ва тангутҳо ба худ гирифтанд (14, 72).

Анъанаҳои қадим ва доимӣ мавҷуд аст, ки номи шоҳ Кэсарро бо мардуми Drugu (Grgu) ё туркҳои Осиёи Марказӣ ва мамлақати Пхр пайваст мекунанд. Дар харитае ки баъди ҷопи китоби Ю.Н. Рерих тартиб дода шуд ва дар он мамлақате бо номи «Шоҳ Рим» қайд гардидааст, дар бораи воридшавии римиён ба Осиёи Марказӣ маълумотро тасдиқ менамояд. Ин Сезари афсонавӣ ҳамон Юлий Сезар буд, ки муҳочирони римӣ бо номи вай ватани нави худро бунёд мекарданд.

Ҳамин тарик, дар натиҷаи муҳорибаҳои байни давлатҳои Рим ва Порт дар аҳди қадим ҳазорҳо аскарони римӣ дур аз ватан монда, дар марзи давлатҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла дар вилояти Марғиён маскун шуданд. Ҳаёти онҳо дар асарҳои муаллифони аз аҳди қадим то муаррихони замони муосир тасвир карда шудаанд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Беликов А. П. Парфянский поход Красса: военно-технический аспект / Беликов А. П. // *Para bellum*. 2001. - №12. - С.35-48.
2. Беликов А. П. Рим и Парфия: истоки взаимного неприятия / Беликов А. П. // *Античный мир и археология*. Вып. 11. - Саратов, 2002. - С.51-52.
3. Бичурин Н.Я. Собрание сочинений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. Т.II. / Бичурин Н.Я. – Москва-Ленинград: Изд-во АН СССР, 1950. – 334 с.
4. Дебс Г.Г. Военное соприкосновение между римлянами и китайцами в античное время / Дебс Г.Г. // *Вестник древней истории*. - 1946. - №2. - С.45–50.
5. Кадырбаев А. Ш. Великие переселения народов с востока в центр Азии: юэчжи, сюнну, канцзюи, усунь и их государства. III век до н. э. — V век н. э. (по материалам истории китайских династий) / Кадырбаев А. Ш. // *Иран-наме. Научный востоковедческий журнал*. - 2009. - №1(9). – С.35-56
6. Мандельштам А.М. Памятники кочевников Кушанского времени в Северной Бактрии/ Мандельштам А.М. // *Труды Таджикской археологической экспедиции Института археологии АН СССР и Института истории им. А. Дониша АН Таджикской ССР*. Том VII. - Ленинград, 1975. -228 с.
7. Махлаюк А.В. Солдаты Римской империи. Традиции военной службы и воинская ментальность / Махлаюк А.В. – Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ, 2006. – 440 с.
8. Моммзен Т. История Рима / Пер. под ред. С. И. Ковалева и Н. А. Машикина/ Моммзен Т. – Санкт-Петербург: Наука, 1997. – 638 с.
9. Новокшионов Д. Е. Война и язык: тарго, маргарита и узбеки / Новокшионов Д. Е. // *Клио. Журнал для ученых*. – 2012. - №10 (70). - С.46-50.
10. Новокшионов Д.Е. Гораций о римских пленных / Новокшионов Д.Е. // *Классическая филология. Материалы секции XL Междунар. филол. конф. 14–19 марта 2011 г.* - Санкт-Петербург, 2011. - С.8-14.
11. Плутарх. Сравнительные жизнеописания в двух томах. Т.1. / Плутарх. - Москва: Наука, 1994. – 702 с.
12. Помпей Трог. Юстин, Марк Юниан. Эпитома сочинения Помпея Трога *Historiae Philippicae* / Пер. А. А. Деконского, М. И. Рижского; Под ред. М. Е. Грабарь-Пассек; Комм. К. В. Вержбицкого, М. М. Холода / Помпей Трог. Юстин, Марк Юниан. – Санкт-Петербург, 2005. – 490 с.
13. Пьянков И.В. Средняя Азия в античной географической традиции / Пьянков И.В. - Москва: Восточная литература, 1997. – 343 с.
14. Рерих Ю.Н. Тибет и Центральная Азия. Статьи, лекции, переводы / Рерих Ю.Н. - Самара: Издательский дом «Агни», 1999. – 368 с.
15. Смыков Е.В. Парфия и Рим в 44–40 гг. до н. э.: от ограниченного вмешательства к массированному вторжению / Смыков Е.В. // *Античный мир и археология*. - 2010. - Вып. 14. - С.138–151.
16. Смыков Е.В. Сирийское наместничество Авла Габиния / Смыков Е.В. // *Античный мир и археология*. - 2006. - Вып. 12. – С.198-213.
17. Тихомиров А. Миграции народов. Бытие как исторический источник / Тихомиров А. – Москва: Литагент Ридеро, 2017. – 246 с.

Reference Literature:

1. **Belikov A.P.** Parthian campaign of Crassus: military-technical aspect // *Para bellum*. 2001, - No. 12. - pp.35-48.
2. **Belikov A.P.** Rome and Parthia: the origins of mutual rejection // *Ancient World and Archeology*. Issue. 11. - Saratov, 2002. - pp.51-52
3. **Bichurin N.Ya.** Collected works about the peoples who lived in Central Asia in ancient times. V.-II. - M.-L.: Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR, 1950. - 334 pp.
4. **Debs G.G.** Military contact between Romans and Chinese in ancient times // *Bulletin of Ancient History*. – 1946, No. 2. – pp. 45–50
5. **Kadyrbaev A. Sh.** Great migrations of peoples from the East to the center of Asia: **yuezhis, xiongnu, kanjuis, usuns** and their states. 3rd century BC. - 5th century AD. (based on the history of Chinese dynasties) // *Iran-Name. Scientific Oriental Journal*. – 2009, No. 1 (9). – pp.35-56
6. **Mandelstam A.M.** Monuments of nomads of the Kushan time in Northern Bactria // *Proceedings of the Tajik archaeological expedition of the Institute of Archeology under the USSR Academy of Sciences and the Institute of History named after A. Donish under the Academy of Sciences of the Tajik SSR. Volume VII. - L., 1975. -228 pp.*
7. **Makhlayuk A.V.** Soldiers of the Roman Empire. Traditions of military service and military mentality. Faculty of Philology under St. Petersburg State University, 2006. - 440 pp.
8. **Mommsen T.** *The History of Rome / Under the editorship of S.I. Kovalev and N.A. Mashkin.* - St. Petersburg: Science, 1997. - 638 pp.
9. **Novokshonov D.E.** War and language: **margo, margarita** and **Uzbeks** // *Clio. Journal for scientists*. – 2012, No. 10 (70). - pp.46-50.
10. **Novokshonov D.E.** Horace on Roman Captives // *Classical Philology. Materials of section XL International philological conference March 14–19, 2011 - St. Petersburg, 2011. - pp.8-14.*
11. **Plutarch.** *Comparative life description in two volumes. V.1. - M.: Science, 1994. - 702 p.*
12. **Pompeus Trogus. Justin, Mark Yunian.** *Epitome of Pompeyus Trogus Historiae Philippicae / Translation by A. A. Dekonsky, M. I. Rigzhsky; under the editorship of M. Ye. Grabar-Passek; Commentaries by K. V. Verzhbitsky, M. M. Holod. - St. Petersburg, 2005. - 490 pp.*
13. **Pyankov I.V.** *Central Asia in the ancient geographical tradition. - M.: Publishing company "Eastern Literature", 1997. - 343 pp.*
14. **Roerich Yu.N.** *Tibet and Central Asia. Articles, lectures, translations. - Samara: "Agni" Publishing House, 1999. - 368 pp.*
15. **Smykov E.V.** Parthia and Rome in 44–40 BC: from limited intervention to massive invasion // *Ancient World and Archeology*. 2010. - Issue. 14. - pp.138–151.
16. **Smykov E.V.** Syrian governorship of Aulus Gabinius // *Ancient World and Archeology*. 2006. - Issue. 12. - pp.198-213.
17. **Tikhomirov A.** Migration of peoples. "Genesis" as a historical source. – M.: Litagent Ridero, 2017. – 246 pp.